Hieronymus ſolebat dicere Monacis, ſemper aliquid boni operis facito, ut ſemper diabolus te occupatum reperiat, & notat *Roderic. qq. Regular. tom. 4. tit. 4. c. 25. ſub num.* 18., quod Sanctus Patriarca Benedictus tàm prudenter diviſit tempora, & horas nocturnas, atque diurnas deſtinatas ad diverſas operationes, ità ut Monachus illas opere perficiens nullo pacto otio marceſcat, ſicque eliminata negligentia, & otioſitate, vitia pariter exularent, ad quod faciunt dictata *per Thomam à Kempis in ſuo opuſculo lib. 1. c. 25. num.* 7., quod Religioſus feruidus omnia benè portat, & capit, quæ illi jubentur, Religioſus negligens, & tepidus habet tribulationem ſuper tribulationem, & ex omni parte patitur anguſtiam, quia interiori conſolatione caret, & exteriorem quærere prohibetur.

13 Et quia deſcendere ad omnes, & ſingulas negligentias Regularium, aut valdè difficile, aut impoſſibile reputatur; juxtà regulam datam in prima parte generali concluſione dicimus, quod Religioſus omittens ea, quæ habet in obligatione, quæ ſcit, & poteſt implere, nec habet legitimam excuſationem, peccat peccato negligentiæ, quæ autem ſint, ad quæ Regularis obligatur, *vide Lezanam in prima parte ſummæ, per plura capita obligationes Regularium explicantem.*

14 Et potiſſimum adverto, quæ idem *Lezana notat p. 4. V. Miſſa num.* 38., quod Sacerdotes negligentes in celebrandis Miſſis ad quas tenentur, vel ex manualibus eleemoſinis receptis, vel ex annuis legatis, vel quacunque alia ex cauſa, aut titulo acceptatis, peccant mortaliter propter notabile damnum ſpirituale, vel temporale, quod obvenit miſſas petentibus, puta, vel quia defuncti pro quibus ſunt celebrandæ, diutius in purgatorio detinentur ex defectu ſuffraggiorum, vel quia viventes carent Virtute ſacrificii impetratoria, & certò peccant hujuſmodi negligentes peccato infidelitatis, quia non implent obligationem ſuſceptam, & promiſſam, quæ multoties negligentia provenit ex incuria Prælatorũ, aut eorum quibus ſacrarii cura demandata eſt, vel quandoque, quia tot eleemoſinas ex anxietate avaritiæ procurant, & exigunt, ut non niſi poſt dilationem multam poſſint ſatisfacere.

15 Nec omittenda eſt Monitio, *D. Hieronymi relati in c. Prædixerat Hyeremias de pœnit. diſt.* 1., per hæc verba, *Promiſſio Dei Danielem non facit negligentem, ſed magìs provocat ad rogandum Deum, ut quod per ſuam promiſit clementiam per horum impleat preces, ne negligentia ſuperbiam, & ſuperbia pariat offenſam &c.*, & in fine capitis ait (*ne ſecuritas negligentiam, & negligentia pareret offenſam*), *& gloſ. ibi in V. denique* addit (*quia ſi videt Deus homines negligentes, mutat quod prius promiſerat*) quod pro Religioſis potiſſimum notandum eſt, ne ex quo ſe vident Vocatos ad religionem, quaſi ſecuri de ſua ſalute, negligant magis, & magis in via Dei proficere, quia talis negligentia poſſet eſſe cauſa cur Deus non impleret promiſſa, quæ ſemper involuunt hanc conditionem, ſi per te non ſteterit.

16 *D. Bernardus in opuſculo meditationum devotiſſimarum*, aliàs *libro de anima cap. 5. cui titulus eſt, quod homo debeat ſe examinare*, inter cætera habet hæc (*multo melior, & laudabilior es, ſi te cognoſcis, quam ſi te neglecto, cognoſceres curſus ſyderum, Vires herbarum, complexiones hominum, naturas animalium, & haberes omnium cœleſtium, & terreſtrium ſcientiam*), quæ potiſſimè aptantur ſacris Religioſis, qui ad perfectionem tendere profitentur, qui multam diligentiam debent adhibere in ſua cognitione, unde qui ſe ipſos negligunt, dignoſcuntur à perfectione valdè elongat.

17 *Et idem Bernardus ſermone de ſeptem donis Sancti Spiritus*, contra ſeptem vitia exhibet remedium contra negligentiam, nempè timorem Dei per hæc verba (*qui timet Deum nihil negligit, ſed veretur omnia opera ſua*, & iterum (*ordinata procedit acie adverſus ſeptem peccati gradus ſpiritus ſeptiformis, & primus contra negligentiam timor exurgit, nimirum ipſe eſt, quo concutitur anima, diſcutitur conſcientia, excutitur ſopor lethalis, incuritur ſollicitudo*) hæc Bernardus.

18 Non rarò experientia monſtratum eſt, quod Pater habens plures filios, & filias, ſi induſtrioſos viderit, & ſpecioſos eoſdem in ſeculo detineat, officiis aplicet, & ad negotia, ac domus conſervationem deſtinet, ſi verò deformes tardos, hebetes, pigros, negligentes norit, eoſdem religioni offert, & dimittit, ex quo poſt ea fit, ut religio hujuſmodi pigris, & negligentibus deformata membris langueſcat, & infirmetur, contra quos declamat *Hieronymus ad c. 1., Malachiæ relatus in c. Sacerdotes diſt.* 49. *in fine*, dicens (*indignum eſt enim dare Deo, quod dedignatur homo*; *Menoch. caſu* 226. *nu.* 6. *de Arbitr. Jud.*, *Tiraquell. de leg. conub. lib.* 2. *n.* 59., ad quod, *Turretrem. in d. c. Sacerdotes in fine*, notat factum *Geneſi c.* 4. Cain, & Abel, hìc ex pinguioribus, & melioribus offerebat, & Domino placuit; ille autem de pejoribus, & ad munera Cain Dominus non reſpexit; ex quo tot mala ſubſequta ſunt, nempè Fratricidii, quod abiret profugus ſuper terram, quod ſemper viveret in timore, & tremore, dicens, *omnis qui inveniet me, occidet me*; ex quo Patres familias deberent ad hæc conſideratè attendere, nec Deum ſub ſpetie oblationis, illudendum exiſtimare.

19 Non prætereunda eſt negligentia, neſcio an ex ignorantia, an ex timiditate proveniat, dum Regulares in cauſis Civilibus conveniuntur coram Ordinariis, licet habeant conſervatorem, electum per eos juxta eorum privilegia, & cum omnibus qualitatibus notatis *à Fagnano tom.* 3. *in c. ſi clericus à nu.* 55., *& ſeqq. de foro compet. ad Bullam Gregor. XV.*, *& declarationem Sacræ Congreg.*, tamen negligunt declinare forum, & ſibi per talem negligentiam præjudicant, ut oſtendit idem *Fagnanus in c. Tuarum n.* 44. *de Privilegiis*, ubi refert recurſum Procuratoris Ordinis Carmelitarum ad Sacrã Congregationem Concilii, eo quod in Regnis Hiſpaniarum, quidam Ordinarii locorum contenderent Religioſos intra clauſtra degentes, coram ipſis Ordinariis conveniri debere in cauſis civilibus, *ad tex. in cap. Volentes de privileg. in* 6. *inovatam à Trid. ſeſs.* 7. *cap.* 14. attento potiſſimum *cap.* 20. *ſeſs.* 24. *Trid.*, Sacra tamen Congregatio declaravit, ea Jura non obſtare, ideoque Regulares juxta eorum privilegia, coram ſuis Superioribus, vel Conſervatoribus eſſe conveniendos, neque *cap.* 20. *ſeſs.* 24. *Trid.* ad Regulares pertinere, neque eorum conſervatorias diminuere, nec quoad primam illarum inſtantiam, aliquid novi inducere; quam declarationem Paulus V. per litteras in forma brevis, obſervari mandavit, addito Decreto irritante *ſub die* 24. *Auguſti* 1607., tangit etiam *Barboſa ad d. cap.* 20. *Trid. nu.* 9., *Sanchez. in Opuſcul. lib.* 6. *c.* 9. *dub.* 5., ubi ad objecta reſpondit.

20 Sicuti in caſu quo Regularium Superiores negligant punire Religioſos, qui delinquunt extra clauſtra, & capti, ab Ordinario remituntur ad eos, ut puniant, aliàs punitio, ad ipſos Ordinarios devoluat; & qualiter Conventus ſolvat judicii expenſas, & alimenta, dixi *in artic. de Negligentia Abbatum ſub nu.* 28.

21 Dato quod una Religio, vel plures negligerent uti ſuis privilegiis; Immo permitterent ſibi præjudicialia, & tacerent, non ideò præjudicant alteri diligenti in eorum uſu, ut in caſu de privilegio conceſſo Regularibus, ne alii ædificent novas Eccleſias, vel Monaſteria, infra 140. cannas, etiã per aerem meſurandas, quando non poſſet per terram, ab eorum Monaſteriis, & Eccleſiis, per antea conſtructis; ſi aliqua religio negligens, ſineret Religioſos alios de novo ædificare, vel recipere novum Monaſterium, vel Eccleſiam, infra illud ſpacium, non ex eo poſſet inferi privilegium illud, non eſſe in uſu, in præjuditium aliorum Religioſorum, qui in eo non fuerunt negligentes, ad allegata *per Rotam coram Eminentiſſimo Corrado in Januem Privilegiorum* 28. *Junii* 1649. *quæ eſt deciſ.* 337. *n.* 24. 25.

De Negligentia Teſtium.

SUMMARIA.

1 *Duobus modis poteſt Teſtis, negligentiæ culpam incurrere; primo declinando, ne teſtificetur, ſecundo teſtificando, ſed tacendo veritatem.*

2 *Gravius delictum eſt, falſum dicere, quam veritatem tacere.*

3 *Declinando, ne teſtimonium ferat, tunc peccat, quando vel ex juſtitia, vel ex charitate tenetur.*

4 *Qui juravit dicere veritatem, & negligit eam dicere, ſed tacet qualiter peccet.*

5 *Quam pœnam mereatur teſtis negligens.*

6 *Interro-*

6 *Interrogatus de aliquo facto, quem novit, si dicat se nescire, est falsus, si taceat dicitur fraudolentus.*

7 *Negligens non est qui non respondit, quando non interrogatur legitimè.*

8 *Extrajudicialiter interrogatus, tacendo veritatem, non est negligens, & si diceret se nescire, mendax est.*

9 *Interrogatus à Superiore extrajudicialiter, non ad effectum infligendi pœnam, sed pro bono regimine, & ut possit dirrigere suas actiones in eligendo Ministros, Officiales, in evitando scandala, & mala, quæ contingere possunt, tenetur veritatem sincerè aperire.*

10 *Negligens aperire veritatem Superiori, sic interroganti, majori culpa, & pœna reus est, quam si negligeret Sacris Canonibus parere.*

11 *Affertur ratio per quam testis extrajudicialiter interrogatus, teneatur veritatem aperire.*

12 *Cum Superior Ecclesiasticus teneatur inquirere de vita, & moribus eligendorum ad beneficia, ad ordines &c. habet Jus interrogandi.*

13 *Testis sic interrogatus, omittens sincerè dicere veritatem, peccat mortaliter, quando interrogatur pro causa gravi.*

14 *Episcopus habet Jus inquirendi de Subditis, pro bono animarum regimine.*

15 *Parochi Diœcesani interrogati ab Episcopo, qualiter se gerant Concionatores, qui ad eos mittuntur in Quadragesima, tam quoad litteraturam, seu habilitatem concionandi, quam quoad mores, tenentur veritatem sincerè aperire.*

16 *Interrogati ab Episcopo de vita, & moribus concurrentium ad beneficia, tenentur vitia etiam occulta prodere sub mortali, dummodo ea noverint extra Sacramentum confessionis.*

17 *Ita interrogati ab Examinatoribus, tenentur similiter veritatem aperire.*

18 *Episcopo visitanti, tenentur interrogati prodere vitia, & defectus Parochorum, etiam sub mortali.*

19 *Limita, si Parochus esset emendatus, vel esset spes certa emendationis proximæ.*

20 *Negligens obedire edictis Inquisitorum, non denuntiando, peccat mortaliter.*

21 *Negligens denuntiare detentorem rerum, de quibus relaxantur monitoria ab Episcopo, sub excommunicatione, peccat mortaliter.*

22 *Examinantur excusationes circa prædictas obligationes.*

23 *An re elanda quæ sub secreto naturali novit.*

24 *Cum distinctione ressolvitur, si agatur ad pœnam, non tenetur, si ad paternam correctionem, tenetur.*

25 *Et in hoc casu, etiam si cum Juramento promisit non revelare.*

26 *Quali fundamento, Ecclesia potuit irritare matrimonia, quæ aliter Jure naturæ erant valida.*

27 *Juramentum non obligat in præjudicium veritatis, si agatur ad salutem animarum.*

28 *Idem habet locum, etiam si revelans timeat sibi malum subsequturum.*

29 *Qui potest liberare innocentem à gravi damno, & negligit, peccat.*

30 *Tenetur revelare, etiam si non præcesserint indicia, quando non agitur ad pœnam.*

31 *Revelans vitia secreta, in hoc casu non detrahit formaliter.*

32 *Testis non potest uti verbis Amphibologicis consistentibus in restrictione mentali.*

33 *Debet prudenter respondere, & certa tamquam certa, dubia verò tamquam dubia refere.*

34 *Limita in secretis Principum, & Reipublicæ, quæ nunquam sunt prodenda.*

35 *Qualiter non timendum, quod testis veritatem aperiens, publicetur in sui damnum, & ignominiam.*

ARTICULUS XXXVIII.

De Negligentia Testium.

TEstes alii sunt Juditiales, idest in Juditio examinati, alii extrajuditiales, interrogati scilicet extra Juditium, nullo juris ordine servato, & de utroque genere videndum est, qualiter negligentia culpentur.

1 Testes prædicti, duplici modo possunt negligentiæ culpam incurrere, ad notata, per *Turrecrem. in c. Episcopi si Sacerdotali nu. 6. xi. q. 3.*

Primò, quia recusant testimonium dicere, & ad hoc fugiunt, & se occultant. Secundò, quia comparent quidem vocati, sed tacent veritatem, putà respondendo interroganti verbis amphibologicis, vel obscuris, versutè, & dolosè, & ad hoc possent prætexere bonum finem, putà ne Proximo, de quo interrogantur, damnum inferant, ejusdèm famæ ne detrahant, vel ne sibi præjudicent, vel damnum sibi futurum metuant, vel quia ea, quæ exquiruntur, norunt sub secreto naturali, & in his omnibus casibus quærendum est, an omittens veritatem dicere peccet, & negligentia culpetur.

2 Prænotandum verò est, quod gravius delictum est in utroque foro falsum positivè dicere, quam veritatem tacere ad notata *per Fagnan. in c. quo circa nu. 5. de consanguin., & affin.*, sicuti magis vitiat obreptio, quæ committitur narrando falsum, quam subreptio, quæ committitur tacendo veritatem, licet utrumque vitiet rescriptum, *Marchesan. de commissionibus relaxandi Juramentum ad effectum agendi p. 3. §. 3. nu. 79.* Utrumque tamen delictum est, & differunt solùm secundum magis, & minùs; his Prænotatis.

3 Testis qui fugit, & se absentat, ne interrogetur, & veritatem cogatur dicere, negligentiæ culpam incurrit, quoties, vel ex justitia, vel ex charitate tenetur testimonium ferre, ut contingit, quando potest proximo, deponendo veritatem, prodesse, & fugiendo recusat, ut notavit *D. Augustinus relatus in c. Falsidicus de crim. falsi*, ubi dicitur, quod Reus est, qui mendatium, & falsum dicit, ac qui veritatem tacet; non tamen potest dici, quod fugiens examen falsum dicat, ac propterea, *Farinac. q. crimi. 67. nu. 234.* dicit, quod testis, qui se occultat, & non vult comparere ad testimonium dicendum, non punitur de falso, sed pœna de crimine Stellionatus, & hoc si agatur criminalitèr, quia si ageretur civiliter, tenetur ad damna, & interesse, quando tenebatur ex justitia commutativa testificari; secus si ex sola charitate, ut diximus de obligatione restituendi, quæ oritur ex negligentia, & notat *Sanchez in opusc. lib. 6. c. 5. dub. 2. & 3.*, & si dicatur, quod testis juditialiter interrogatus, ex legum dispositione teneatur respondere, & veritatem dicere, & consequenter ex justitia, & non tantùm ex charitate; solutio in promptu est, quod tunc teneatur ex justitia legali, non verò commutativa, quæ sola obligat ad restitutionem *D. Thom. 2. 2. q. 62.*, Justitia n. legalis, obligat solùm ad obediendum Superiori ad allegata *per Dianam p. 3. tract. 5. resol. 54. Vers. Notandum est etiam.*

4 Testis autem, qui comparuit, & coram Judice, vel Notario, juravit dicere veritatem, quam postea tacuit, sicque neglexit juramentũ implere, peccat primò peccato perjurii deinde, incurrit culpam negligentiæ, tacendo, quod aperire tenebatur, & puniri potest, tamquàm falsus, *tex. est in c. 1. in secunda parte de crim. falsi*, concordat *tex. in l. Præsbiteri, C. de Episcopis, & Cleric.*, ubi *Bartol., & Bald.*, & ferè communiter repetentes, *Barbosa in dicto c. p. n. 6. de crim. falsi*, ad quod plura allegat *Jason. in l. præscriptione à nu. 4., & seqq. C. Si contra Jus, vel utilitatem publ., Mascard. de prob. lib. 1. q. 5. nu. 70., & seqq., & lib. 2. q. 743. nu. 12.*

5 Et si quæras, quam pœnam mereantur testes prædicti, scilicet, & ille, qui neglexit comparere, & testificari, & qui comparuit, sed veritatem tacuit; dico quod solet in præcepto, quo vocantur testes ad examen, apponi pœna, & ea servanda est; vel dicitur, quod si non comparverit, singulo die mulctabitur in tot &c. donec tædio affectus compareat &c. vel puniri poterit pœna arbitraria, si neque in præcepto, neque Jure municipali Statuta inveniatur, neque consvetudine taxata, ad notata *per Vivium opin. com. p. 3. opin. 910.*, *Menoch. de arbitr. Judic. lib. 2. casu 310. nu. 14.*, *Farinac. praxi q. 67. nu. 220., & 228.*, ubi *num. 231.* de teste comparente, sed veritatem tacente, quod puniatur pœna falsi, quando versutè, dolosè, scienter veritatem suprimit, & dicere negligit, & idem *Farinac. q. 150. nu. 75.*

6 Tanto magis puniendus erit Testis, qui interrogatus de aliquo facto, respondeat se nescire, dum revera sciat factum, quia tunc falsum positivè dicit *Farinac. dicta q. 67. nu. 227.*, si verò solùm veritatem taceat, dicitur testis fraudulentus *à Salyceto in l. nullum in fine nu. 2. C. de testibus.*

7 Supponunt tamen prædicta omnia, quod